YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu kolmas jaosto)

14 päivänä toukokuuta 1998 *

Asiassa T-309/94,

NV Koninklijke KNP BT, Alankomaiden oikeuden mukaan perustettu yhtiö, kotipaikka Amsterdam, edustajinaan asianajajat Tom R. Ottervanger ja Francis Herbert, Bryssel, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Carlos Zeyen, 56—58 rue Charles Martel,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet Richard Lyal ja Wouter Wils, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: hollanti.

jossa kantaja vaatii EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1) kumoamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti B. Vesterdorf sekä tuomarit C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki ja J. D. Cooke,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 25.6.1997—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Tämä asia koskee EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehtyä komission päätöstä 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1), sellaisena kuin se on oikaistuna ennen sen julkaisemista

26 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyllä komission päätöksellä C(94) 2135 lopullinen (jäljempänä päätös). Komissio määräsi päätöksessään 19:lle yhteisössä kartonkia tuottavalle ja toimittavalle yritykselle sakkoja perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

2 British Printing Industries Federation (jäljempänä BPIF), joka on suurinta osaa Yhdistyneen kuningaskunnan kartonkipakkausteollisuudesta edustava etujärjestö, teki 22.11.1990 päivätyllä kirjeellä komissiolle epävirallisen valituksen. BPIF väitti, että Yhdistyneeseen kuningaskuntaan kartonkia toimittavat tuottajat olivat useaan kertaan korottaneet hintojaan samanaikaisesti ja yhdenmukaisesti, ja se pyysi komissiota tutkimaan, oliko yhteisön kilpailusääntöjä mahdollisesti rikottu. BPIF julkaisi lehdistötiedotteen varmistaakseen, että sen toimenpide saa julkisuutta. Tämän tiedotteen sisältöä selostettiin alan ammattilehdistössä joulukuun 1990 aikana.

3 Myös Fédération française du cartonnage teki 12.12.1990 komissiolle epävirallisen valituksen, jossa se esitti Ranskan kartonkimarkkinoista vastaavia huomautuksia kuin BPIF valituksessaan.

4 Komission virkamiehet, jotka toimivat 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204; jäljempänä asetus N:o 17) 14 artiklan 3 kohdan nojalla, tekivät 23.4. ja 24.4.1991 ennalta ilmoittamatta samanaikaisesti tutkimuksia useiden kartonkialan yritysten ja järjestöjen tiloissa.

5 Näiden tutkimusten jälkeen komissio pyysi asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla tietoja ja asiakirjoja kaikilta niiltä, joille päätös on osoitettu.

6 Näiden tutkimusten yhteydessä sekä tietoja ja asiakirjoja koskevien pyyntöjen johdosta saadun aineiston perusteella komissio katsoi, että kyseiset yritykset olivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (useimmissa tapauksissa) vuoden 1986 puolivälistä vähintään vuoden 1991 huhtikuuhun.

7 Tämän vuoksi komissio päätti panna vireille viimeksi mainitun määräyksen soveltamista koskevan menettelyn. Komissio lähetti 21.12.1992 päivätyllä kirjeellä väitetiedoksiannon kullekin näistä yrityksistä. Kaikki yritykset, joille väitetiedoksianto osoitettiin, vastasivat siihen kirjallisesti. Yhdeksän yritystä pyysi tulla kuulluksi suullisesti. Niitä kuultiin 7.—9.6.1993.

8 Menettelyn lopuksi komissio antoi päätöksen, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek de Eendracht NV (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (aikaisemmin Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo Och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (aikaisemmin Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (aikaisemmin Tampella Española SA) ja Moritz J. Weig GmbH & Co KG ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että

— Buchmann ja Rena ovat noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun,

— Enso Española on ainakin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1991 huhtikuun loppuun,

— Gruber & Weber on ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun ja

— muut ovat vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun

osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat

— tapasivat säännöllisesti salaisissa ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneissa kokouksissa neuvotellakseen ja päättääkseen alan yhteisestä kilpailunrajoittamissuunnitelmasta,

— sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana,

— suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä,

— saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa,

— toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen,

— edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista.

— —

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomisista sakkoa seuraavasti:

— —

ix) NV Koninklijke KNP BT NV:lle sakkoa 3 000 000 ecua;

— —"

9 Päätöksen mukaan rikkominen tapahtui Product Group Paperboard -nimisessä organisaatiossa (jäljempänä PG Paperboard), joka muodostui useista työryhmistä ja jaostoista.

10 Tämän organisaation yhteyteen perustettiin vuoden 1986 puolivälissä Presidents' Working Group (jäljempänä PWG), joka muodostui yhteisön tärkeimpien kartongintuottajien (joita oli noin kahdeksan) johtavassa asemassa olevista edustajista.

11 PWG:n tehtävänä oli erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Se teki erityisesti yleisluonteisia päätöksiä siitä, milloin ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset.

12 PWG raportoi President Conferencelle (jäljempänä PC), johon osallistuivat (melko säännöllisesti) melkein kaikkien kyseessä olevien yritysten toimitusjohtajat. Nyt kyseessä olevana aikana PC kokoontui kahdesti vuodessa.

13 Vuoden 1987 lopulla perustettiin Joint Marketing Committee (jäljempänä JMC). Sen pääasiallisena tarkoituksena oli yhtäältä päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten, ja toisaalta määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa.

14 Economic Committee (jäljempänä talousjaosto) keskusteli muun muassa hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle tai vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjälle Marketing Committeelle. Talousjaoston jäseninä oli useimpien kyseessä olevien yritysten markkinointi- ja/tai myyntijohtajia, ja se kokoontui useita kertoja vuodessa.

15 Lisäksi päätöksestä ilmenee komission katsoneen, että PG Paperboardin toimintaa tuki se tietojen vaihto, jota harjoitettiin omaisuudenhoitoyhtiö Fidesin välityksellä, jonka kotipaikka on Zürich (Sveitsi). Päätöksen mukaan useimmat PG Paperboardin jäsenet toimittivat Fidesille kausiraportteja tilauksista, tuotannosta, myynnistä ja kapasiteetin käytöstä. Näitä raportteja käsiteltiin Fides-järjestelmässä, ja yhdistetyt tiedot lähetettiin järjestelmään osallistuville.

16 Kantaja NV Koninklijke KNP BT (jäljempänä KNP) omisti KNP Vouwkarton BV Eerbeekin (jäljempänä KNP Vouwkarton) täysin 1.1.1990 saakka, jolloin viimeksi mainittu yhtiö siirtyi Mayr-Melnhofin omistukseen. Päätöksen mukaan KNP Vouwkarton, joka oli yksi KNP:n pakkaustoimialan tulosyksiköistä, oli osallistunut PWG:n kokouksiin (vuoden 1988 puoliväliin saakka) sekä JMC:n, PC:n ja talousjaoston kokouksiin. Aikana, jona KNP Vouwkarton osallistui PWG:n kokouksiin, sen edustaja, joka oli kantajan pakkaustoimialan johtaja ja kantajan hallituksen jäsen, toimi puheenjohtajana PWG:n ja PC:n kokouksissa. Kantajan on katsottu olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta KNP Vouwkartonin osalta vuoden 1986 puolivälistä 1.1.1990 saakka.

17 KNP myös osti saksalaisen pakkaustenvalmistajan Herzberger Papierfabrik Ludwig Osthushenrich GmbH und Co KG:n siten, että omistusoikeuden siirto tuli voimaan 31.12.1986; viimeksi mainitun yhtiön tuotantoyksikkö Badische Kartonfabrik (jäljempänä Badische) osallistui PC:n, JMC:n ja talousjaoston kokouksiin. Badische osallistui JMC:n kokoukseen viimeisen kerran vuoden 1989 toukokuussa, ja se erosi PG Paperboardista virallisesti vuoden 1989 lopussa. Koska Badische kuitenkin oli toteuttanut hinnankorotuksia PG Paperboardista erottuaan, komissio katsoi sen osallistuneen kartelliin vaikkakin sen ulkopuolella vuoden 1991 huhtikuuhun saakka. Kantajan on katsottu olevan vastuussa Badischen osallistumisesta kartelliin.

Oikeudenkäyntimenettely

18 Kantaja on nostanut tämän kanteen yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 7.10.1994 jättämällään kannekirjelmällä.

19 Niistä muista 18 yhtiöstä, joiden katsottiin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, 16 on samoin nostanut kanteen päätöksestä (asiat T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94).

20 Asian T-301/94 kantaja Laakmann Karton GmbH peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 10.6.1996 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-301/94, Laakmann Karton vastaan komissio, 18.7.1996 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

21 Ne neljä suomalaisyritystä, jotka kuuluivat Finnboard-nimiseen yhdistykseen ja jotka tämän vuoksi velvoitettiin maksamaan Finnboardille määrätty sakko yhteisvastuullisesti tämän kanssa, ovat myös nostaneet kanteen päätöksestä (yhdistetyt asiat T-339/94, T-340/94, T-341/94 ja T-342/94).

22 Kanteen nosti myös CEPI-Cartonboard-niminen yhteenliittymä, jolle päätös ei ollut osoitettu. Se kuitenkin peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 8.1.1997 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-312/94, CEPI-Cartonboard vastaan komissio, 6.3.1997 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

23 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kutsui 5.2.1997 päivätyllä kirjeellä asianosaiset epäviralliseen kokoukseen erityisesti siksi, että nämä saisivat esittää huomautuksensa asioiden T-295/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94 mahdollisesta yhdistämisestä suullista käsittelyä varten. Tässä 29.4.1997 pidetyssä kokouksessa asianosaiset suostuivat tällaiseen yhdistämiseen.

24 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtajan 4.6.1997 antamalla määräyksellä edellä mainitut asiat yhdistettiin suullista käsittelyä varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti, koska asiat liittyvät toisiinsa; määräyksessä puheenjohtaja hyväksyi asian T-334/94 kantajan pyynnön luottamuksellisesta käsittelystä.

25 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtaja hyväksyi 20.6.1997 antamallaan määräyksellä asian T-337/94 kantajan pyynnön, että erästä asiakirjaa, jonka kyseinen kantaja oli esittänyt vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, käsiteltäisiin luottamuksellisena.

26 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn, ja se ryhtyi prosessinjohtotoimiin pyytämällä asianosaisia vastaamaan tiettyihin kirjallisiin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja. Asianosaiset noudattivat näitä pyyntöjä.

27 Edellä 23 kohdassa mainittujen asioiden asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin kuultiin 25.6.—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä.

Asianosaisten vaatimukset

28 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa päätöksen kokonaan tai osittain,

— poistaa määrätyn sakon tai ainakin alentaa sitä,

— ryhtyy tarpeellisiksi katsomiinsa toimenpiteisiin ja

— velvoittaa vastaajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

29 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen ja

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus

Kanneperusteet, jotka koskevat toisaalta komission arviointivirhettä siltä osin, kun kantajan on katsottu olevan vastuussa KNP Vouwkartonin ja Badischen toiminnasta, ja toisaalta sitä, että perustamissopimuksen 190 artiklaa on rikottu tältä osin

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

30 Kantaja väittää, että perustamissopimuksen 190 artiklan mukaista perusteluvelvollisuutta ei ole täytetty siltä osin, kuin päätöksessä on katsottu kantajan olevan vastuussa KNP Vouwkartonin ja Badischen osallistumisesta kartelliin.

31 Kantaja huomauttaa, että päätöksen 143 perustelukappaleessa todetaan, että konsernin, jota emoyhtiö edustaa, katsotaan olevan vastuussa tytäryhtiön toiminnasta, kun useat konserniyhtiöt ovat osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen tai kun on selviä todisteita siitä, että emoyhtiöllä itsellään on ollut jokin osuus siinä, että tytäryhtiö on osallistunut kartelliin. Kantajan mukaan päätöksestä ei kuitenkaan selkeästi ilmene, millä perusteella komissio katsoi kantajan olevan vastuussa KNP Vouwkartonin ja Badischen toiminnasta.

32 Kantaja toteaa, että jos komissio on soveltanut edellä mainituista perusteista jälkimmäistä eli sitä, että on selviä todisteita siitä, että kantajalla oli jokin osuus kartelliin osallistumisessa, ne seikat, jotka todistavat kantajan vaikuttaneen aktiivisesti ja välittömästi tytäryhtiöidensä osallistumiseen kartelliin, olisi pitänyt mainita päätöksessä. Koska tällaisia seikkoja ei ole, kantajan ei olisi voitu katsoa osallistuneen kartelliin tahallaan.

33 Lisäksi kantaja katsoo komission tehneen arviointivirheen, kun se on katsonut kantajan olevan vastuussa KNP Vouwkartonin ja Badischen toiminnasta.

34 KNP Vouwkartonin osallistumisesta kartelliin kantaja toteaa, että kantajan hallituksen jäsen, joka (välillisesti) oli yksi KNP Vouwkartonin johtajista ja joka oli tässä ominaisuudessaan osallistunut PWG:n ja PC:n kokouksiin, ei enää osallistunut mihinkään PG Paperboardin toimielinten kokouksiin vuoden 1988 marraskuun jälkeen (PWG:n osalta vuoden 1988 toukokuun jälkeen). Tuosta ajankohdasta lähtien kantajan ja kartellin välillä ei siis enää ollut mitään "henkilöllistä yhteyttä".

35 Kantaja toteaa, että kaikki kantajan aktiivinen ja välitön osallistuminen kartelliin oli joka tapauksessa loppunut silloin, kun KNP Vouwkarton myytiin Mayr-Melnhof-konsernille omistusoikeuden siirron tullessa voimaan 1.1.1990.

36 Badischen osalta kantaja toteaa, ettei kantaja vaikuttanut aktiivisesti ja välittömästi Badischen osallistumiseen kartelliin. Kantaja toteaa erityisesti, ettei minkään perusteella voida päätellä, että kantajan hallituksen jäsenen osallistuminen PWG:n ja PC:n kokouksiin olisi koskenut myös Badischea.

37 Badische oli nimittäin toiminut markkinoilla itsenäisesti, eikä se ollut milloinkaan osallistunut kartelliin sen vuoksi, että kantaja olisi määrännyt niin. Kantajan mukaan ei näin ollen ole perusteltua katsoa kantajan olevan vastuussa Badischen osallistumisesta kartelliin (ks. asia 48/69, ICI v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. 619, Kok. Ep. II, s. 25; yhdistetyt asiat 32/78, 36/78—82/78, BMW Belgium ym. v. komissio, tuomio 12.7.1979, Kok. 1979, s. 2435, 24 kohta ja asia C-310/93 P, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. I-865).

38 Komissio vastaa perustamissopimuksen 190 artiklan rikkomista koskevaan kanneperusteeseen toteamalla, että päätöksen 149 perustelukappaleessa on nimenomaisesti perusteltu sitä, miksi kantajan katsotaan olevan vastuussa KNP Vouwkartonin ja Badischen toiminnasta. Se, että kantajan pakkaustoimialan johtaja osallistui PWG:n ja PC:n kokouksiin, on komission mukaan nimittäin selvä todiste, joka osoittaa, että kantajan ja kartellin välillä oli henkilöllinen yhteys.

39 Arviointivirhettä koskevasta kanneperusteesta komissio toteaa KNP Vouwkartonin osalta, että se, että kantajan hallituksen jäsen osallistui PWG:n ja PC:n kokouksiin, osoittaa, että kantaja sai tietoja kartellista, että kantajan ja sen tytäryhtiöiden välillä oli erittäin suora suhde ja että kantaja myös myötävaikutti aktiivisesti siihen, että sen tytäryhtiöt osallistuivat kartelliin. Komission mukaan pelkästään se seikka, ettei kantajan hallituksen jäsen enää vuoden 1988 jälkeen toiminut PWG:n ja PC:n kokousten puheenjohtajana, ei näin ollen millään tavalla poistanut sitä, että kantajalla oli henkilöllinen yhteys kartelliin.

40 Lisäksi komissio väittää, että se, että kantajan hallituksen jäsen osallistui PWG:n ja PC:n kokouksiin, muodostaa myös suoran yhteyden kantajan ja sen välille, että Badische osallistui kartelliin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

41 Päätöksen 149 artiklan ensimmäisestä kohdasta ilmenee, että kantajan hallituksen jäsen, joka oli samalla kantajan pakkaustoimialan johtaja, edusti KNP Vouwkarto-

nia PC:ssä ja PWG:ssä. Päätöksen samassa perustelukappaleessa täsmennetään, että "kun otetaan huomioon kartellin ja KNP:n itsensä välinen yhteys, päätös on osoitettava koko KNP-konsernille ajalta, joka edelsi sitä, kun [Mayr-Melnhof] hankki KNP Vouwkartonin omistukseensa 1.1.1990 lukien. (Omistusoikeuden siirtymisen jälkeiseltä ajalta vastuu siitä, että KNP Vouwkarton edelleen osallistui kartelliin, kuuluu [Mayr-Melnhofille])".

42 Päätöksen 149 perustelukappaleen toisen kohdan mukaan kantaja "on myös koko kyseessä olevan ajan omistanut 95 prosenttia saksalaisesta kartonginvalmistajasta Herzbergerpapierfabrikista, johon kuului myös Badische Kartonfabrik". Komissio on tämän johdosta katsonut seuraavaa: "Päätös osoitetaan KNP:lle siltä osin kuin on kyse Badischen osallistumisesta kartelliin."

43 Päätöksestä siis ilmenee riittävän selvästi, että se on osoitettu kantajalle sen perusteen mukaisesti, että päätös osoitetaan konsernille, jota emoyhtiö edustaa, kun on selviä todisteita siitä, että emoyhtiöllä itsellään on ollut jokin osuus siinä, että tytäryhtiö on osallistunut kartelliin (päätöksen 143 perustelukappaleen ensimmäisen kohdan 2 alakohta). Tältä osin on todettava, että koska päätöksessä mainitaan, että kantajan hallituksen jäsen, joka samalla oli kantajan pakkaustoimialan johtaja, oli osallistunut PWG:n ja PC:n kokouksiin KNP Vouwkartonin edustajana, päätöksessä on riittävä selvitys niistä seikoista, joiden perusteella komissio on katsonut, että kantajalla oli ollut osuus kartelliin osallistumisessa.

44 Päätöksen perustelujen riittämättömyyttä koskeva kanneperuste on näin ollen hylättävä.

45 Toisesta kanneperusteesta on todettava, että komissio on aiheellisesti katsonut kantajan olevan vastuussa KNP Vouwkartonin ja Badischen kilpailunvastaisista toimista.

46 Tältä osin on todettava ensinnäkin, ettei kantaja väitä, ettei se olisi voinut vaikuttaa ratkaisevasti KNP Vouwkartonin ja Badischen myyntipolitiikkaan.

47 Seuraavaksi on todettava olevan selvää, että kantajan hallituksen jäsen osallistui PWG:n kokouksiin vuoteen 1988 saakka ja jopa toimi PWG:n kokousten puheenjohtajana. Päätöksen mukaan PWG oli se foorumi, jossa tärkeimmät kilpailunvastaiset keskustelut käytiin, mitä toteamusta kantaja ei kiistä.

48 Tässä tilanteessa on katsottava komission näyttäneen toteen, että kantajalla oli hallituksensa jäsenen välityksellä aktiivinen osuus KNP Vouwkartonin kilpailunvastaisissa toimissa. Kun kantajalla oli tällä tavalla osuus siinä, että yksi sen tytäryhtiöistä osallistui kartelliin, se on väistämättä tiennyt Badischen osallistuvan samaan kilpailusääntöjen rikkomiseen kuin KNP Vouwkarton ja myös hyväksynyt sen.

49 Se, että kantajan hallituksen jäsen lakkasi osallistumasta PG Paperboardin toimielinten kokouksiin vuonna 1988, ei vaikuta kantajan vastuuseen. Kantajan kuitenkin kuului emoyhtiön ominaisuudessaan ryhtyä tytäryhtiöitään kohtaan tarvittaviin toimenpiteisiin, jotteivät ne jatka sellaista kilpailusääntöjen rikkomista, josta emoyhtiö tiesi. Kantaja ei ole sitä paitsi kiistänyt sitä, ettei se edes yrittänyt estää kilpailusääntöjen rikkomisen jatkumista.

50 Tästä seuraa myös, että se, että KNP Vouwkarton myytiin Mayr-Melnhofille omistusoikeuden siirron tullessa voimaan 1.1.1990, ei ole vaikuttanut kantajan vastuuseen Badischen kilpailunvastaisen toiminnan jatkumisesta.

51 Myös komission arviointivirhettä koskeva kanneperuste on siis hylättävä.

Kanneperuste, jonka mukaan komissio on arvioinut väärin sen, kuinka pitkään Badische osallistui kartelliin

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

52 Kantaja väittää, että Badische lakkasi osallistumasta kartelliin vuoden 1989 lopussa. Vaikka komissio on myöntänyt Badischen tuosta ajankohdasta alkaen lakanneen osallistumasta PG Paperboardin toimielinten kokouksiin, se on kuitenkin katsonut kantajan olevan vastuussa Badischen osallistumisesta kartelliin vuoden 1991 huhtikuuhun saakka.

53 Kantajan mukaan pelkästään sen seikan perusteella, että Badische pyytämättään sai itsenäiseltä myyntiedustajalta satunnaisesti tietoja hinta-aloitteista ja vain Ison-Britannian markkinoiden osalta, ei voida katsoa, että Badische edelleen osallistui kartelliin aktiivisesti. Kantajan mukaan päätöksen 1 artiklan yhdeksännestä luetelmakohdasta sitä paitsi ilmenee, että kartongintuottajat olivat toteuttaneet yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi markkinoilla aina vain useammin vasta alkuvuodesta 1990 lähtien.

54 Komissio viittaa päätöksen 162 perustelukappaleeseen, jonka mukaan Badische edelleenkin noudatti hinta-aloitteita silloin, kun komissio teki tutkimuksensa. Komission mukaan on näin ollen katsottava, että Badische osallistui kartelliin sen jälkeenkin, kun se oli eronnut PG Paperboardin toimielimistä. Samassa perustelukappaleessa oleva maininta, että Badische todennäköisesti oli saanut tietoja Yhdistynyttä kuningaskuntaa vastaan suunnitelluista aloitteista englantilaisen myyntiedustajansa välityksellä, on komission mukaan vain lisätoteamus.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

55 Edellä on jo todettu (ks. 45—50 kohta) komission katsoneen aiheellisesti, että kantaja on vastuussa kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta Badischen osalta.

56 Kantaja on myöntänyt, että se on sen jälkeenkin, kun se vuonna 1989 erosi PG Paperboardin toimielimistä, edelleen saanut tietoja hinta-aloitteista.

57 Kantaja ei myöskään kiistä sitä, että päätöksen liitteenä olevista taulukoista F ja G ilmenee, että se korotti vuoden 1990 huhtikuussa ja vuoden 1991 tammikuussa GD-kartonkinsa hintoja Saksassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa samalle tasolle kuin ne yritykset, jotka osallistuivat PG Paperboardin toimielinten toimintaan vuoden 1991 huhtikuuhun saakka.

58 Tästä siis ilmenee, että kantaja tahallaan käytti hyödykseen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia toimia, koska se ei voinut olla tietämätön siitä, että sen käyttämät tiedot perustuivat salaiseen yhteistyöhön.

59 Komissio on siis aiheellisesti katsonut päätöksen 162 perustelukappaleen kuudennessa kohdassa, että kantajan oli "katsottava osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen siihen ajankohtaan saakka, jolloin yrityskohtaiset tutkimukset tehtiin", eli 23. ja 24.4.1991 saakka.

60 Tästä seuraa, että kanneperuste on hylättävä.

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus

Kanneperuste, jonka mukaan komissio on perustellut päätöstä riittämättömästi sakkojen suuruuden määräämisen osalta

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

61 Kantaja katsoo, että vaikka sakkojen yleinen taso on melko korkea, päätöksen perusteella ei voi päätellä, miten komissio on konkreettisesti määrännyt kantajan sakon suuruuden. Lisäksi kantaja toteaa, että jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päättää, ettei kilpailusääntöjen rikkomista ole näytetty toteen joltakin tai joiltakin osin, se vaikuttaa sakon laskennassa käytettyyn perusteeseen.

62 Kantaja on vastauskirjelmässään korostanut, että koska sakkojen laskennassa huomioon otettuja seikkoja ei ole ilmoitettu tarkkaan, se ei ole voinut esittää tätä kanneperustetta tukevia seikkoja. Kantajan mukaan komissio ei siis voi väittää, ettei kanneperustetta voida ottaa tutkittavaksi sen vuoksi, ettei sitä ole riittävästi kehitelty kannekirjelmässä. Kantaja toteaa, ettei se voi esittää tarkempia huomautuksia, ennen kuin komissio on esittänyt tiedot erityisesti sakon laskennassa käytetystä liikevaihdosta, ajanjaksosta, jolta sakko on määrätty, ja mahdollisten lieventävien tai raskauttavien asianhaarojen vaikutuksesta.

63 Komissio väittää, että kanneperuste, jonka mukaan sakkoa on perusteltu riittämättömästi, on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdan perusteella jätettävä tutkimatta, koska kannekirjelmässä ei ole mitään selvitystä kyseisestä kanneperusteesta.

64 Toissijaisesti komissio toteaa, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa on yksityiskohtainen selvitys sakkojen laskennassa huomioon otetuista seikoista. Komissio katsoo joka tapauksessa, ettei sillä ole velvollisuutta laatia jonkinlaista "luetteloa" sakoista.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

65 On katsottava, että tämä kanneperuste voidaan ottaa tutkittavaksi. Kantaja on nimittäin kannekirjelmässään nimenomaisesti — vaikkakin erittäin ylimalkaisesti — väittänyt, että päätöksessä on perusteltu riittämättömästi sitä, "miten komissio konkreettisesti laski sakon". Komissio on lisäksi vastannut kanneperusteeseen viittaamalla päätöksen 167—172 perustelukappaleeseen.

66 Kanneperuste on siis tutkittava.

67 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäispäätöstä koskevan perusteluvelvollisuuden tavoitteena on mahdollistaa se, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta, ja antaa sille, jota asia koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös asianmukainen vai onko siinä mahdollisesti sellainen virhe, jonka perusteella sen pätevyys voidaan riitauttaa, kuitenkin niin, että tämän velvollisuuden laajuus riippuu kyseisen päätöksen luonteesta ja siitä asiayhteydestä, missä se on tehty (ks. mm. asia T-49/95, Van Megen Sports v. komissio, tuomio 11.12.1996, Kok. 1996, s. II-1799, 51 kohta).

68 Kun on — kuten tässä tapauksessa — kyse päätöksestä, jolla useille yrityksille määrätään sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, perusteluvelvollisuuden laajuus on määrättävä ottaen huomioon se, että rikkomisten vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat erityisesti asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka

on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996, Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta).

69 Komissiolla on kunkin sakon määrää vahvistaessaan lisäksi harkintavaltaa, eikä voida katsoa, että se olisi tätä tehdessään velvollinen soveltamaan tarkkaa matemaattista kaavaa (ks. vastaavasti asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1165, 59 kohta).

70 Sakkojen yleisen tason määräämisessä huomioon otetut perusteet on ilmoitettu päätöksen 168 perustelukappaleessa ja yksittäisten sakkojen suuruuden määräämisessä huomioon otetut perusteet 169 perustelukappaleessa. Yksittäisten sakkojen osalta komissio on lisäksi päätöksen 170 perustelukappaleessa selvittänyt, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden yritysten on pääsääntöisesti katsottu olleen kartellin "johtajia" ja muiden yritysten kartellin "rivijäseniä". Komissio on päätöksen 171 ja 172 perustelukappaleessa todennut, että Renalle ja Storalle määrättäviä sakkoja on alennettava huomattavasti sen huomioonottamiseksi, että ne ovat olleet aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa, ja että kahdeksan muun yrityksen, muun muassa kantajan, sakoista voidaan tehdä suhteessa pienempi alennus, koska ne eivät ole väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa kiistäneet niitä tärkeimpiä tosiasiaväitteitä, joihin komission niitä vastaan esittämät väitteet perustuivat.

71 Komissio on sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle jättämissään kirjelmissä että tämän esittämään kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa selittänyt, että sakot on laskettu sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, on vuonna 1990 saanut yhteisön kartonkimarkkinoilta. Yrityksille on siten määrätty sakkoja, joiden perustaso on 9 tai 7,5 prosenttia tästä yrityskohtaisesta liikevaihdosta sen mukaan, onko yritys ollut kartellin "johtaja" vai muu. Komissio on lisäksi ottanut huomioon eräiden

yritysten mahdollisen yhteistyöhalukkuuden komissiossa käydyssä menettelyssä. Kahden yrityksen sakkoa on tästä syystä alennettu kahdella kolmasosalla, kun taas eräiden muiden yritysten sakkoa on alennettu yhdellä kolmasosalla.

72 Komission toimittamasta taulukosta, joka sisältää yksittäisten sakkojen määrän vahvistamista koskevia tietoja, ilmenee, että vaikka sakkojen suuruutta ei ole määrätty soveltamalla pelkästään edellä mainittuja lukuja tiukan matemaattisesti, luvut on kuitenkin otettu järjestelmällisesti huomioon sakkoja laskettaessa.

73 Päätöksessä ei kuitenkaan täsmennetä, että sakot on laskettu kunkin yrityksen yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saaman liikevaihdon perusteella. Perusprosentteja 9 ja 7,5, joista suurempaa käytettiin laskettaessa "johtaja"-yrityksille määrättäviä sakkoja ja pienempää laskettaessa "rivijäseninä" olleille yrityksille määrättäviä sakkoja, ei myöskään mainita päätöksessä. Siinä ei mainita myöskään Renalle ja Storalle sekä kahdeksalle muulle yritykselle, muun muassa kantajalle, myönnettyjen alennusten prosenttimääriä.

74 Tässä asiassa on ensinnäkin katsottava, että kun päätöksen 169—172 perustelukappaletta tulkitaan ottaen huomioon päätöksessä oleva yksityiskohtainen selvitys niistä tosiasiaväitteistä, joita päätöksen kutakin adressaattia kohtaan on esitetty, on katsottava, että näissä perustelukappaleissa on riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista (ks. vastaavasti asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 264 kohta).

75 Toiseksi on todettava, että jos silloin kun kunkin sakon suuruus määrätään ottamalla järjestelmällisesti huomioon tietyt tarkat tiedot, kuten tässä asiassa, päätöksessä mainittaisiin kaikki nämä tekijät, yritykset voisivat paremmin arvioida, onko komissio tehnyt virheitä yksittäisten sakkojen määrää vahvistaessaan ja onko

kunkin yksittäisen sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin. Se, että päätöksessä olisi tässä tapauksessa mainittu kyseiset tekijät eli perusteena käytetty liikevaihto, viitevuosi, käytetyt perusprosentit ja sakkojen alennusprosentit, ei olisi merkinnyt niiden yritysten, joille päätös on osoitettu, tarkan liikevaihdon sellaista implisiittistä ilmaisemista, joka olisi voinut olla perustamissopimuksen 214 artiklan rikkomista. Kuten komissio on itse korostanut, kunkin yksittäisen sakon määrä ei ollut seurausta kyseisten tekijöiden tiukan matemaattisesta soveltamisesta.

76 Komissio on sitä paitsi suullisessa käsittelyssä myöntänyt, ettei mikään olisi estänyt sitä ilmoittamasta päätöksessä niitä tekijöitä, jotka otettiin huomioon järjestelmällisesti ja jotka ilmaistiin kilpailupolitiikasta vastaavan komission jäsenen päätöksen tekopäivänä pitämässä lehdistötilaisuudessa. Tältä osin on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen perustelujen on oltava itse päätöksessä ja että komission myöhemmät selitykset voidaan ottaa huomioon vain poikkeuksellisissa olosuhteissa (ks. asia T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomio 2.7.1992, Kok. 1992, s. II-1931, 131 kohta ja vastaavasti asia T-30/89, Hilti v. komissio, tuomio 12.12.1991, Kok. 1991, s. II-1439, 136 kohta).

77 Näistä toteamuksista huolimatta on todettava, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa sakkojen määrän vahvistamisen osalta esitetyt perustelut ovat vähintäänkin yhtä yksityiskohtaisia kuin komission aikaisemmissa, samanlaisia kilpailusääntöjen rikkomisia koskevissa päätöksissä. Vaikka perustelujen virheellisyys on viran puolesta huomioon otettava seikka, yhteisöjen tuomioistuimet eivät päätöksen antamishetkeen mennessä olleet arvostelleet sitä käytäntöä, jota komissio noudatti määräämiensä sakkojen perustelemisessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensimmäisen kerran vasta asiassa T-148/89, Tréfilunion vastaan komissio, 6.4.1995 antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. II-1063, 142 kohta) sekä asiassa T-147/89, Société métallurgique de Normandie vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1057, julkaistu lyhennelmänä), ja asiassa T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1191, julkaistu lyhennelmänä), samana päivänä antamissaan tuomioissa korostanut olevan toivottavaa, että yrityk-

set saisivat yksityiskohtaisesti tietää niille määrättyjen sakkojen laskentatavan, ilman että niiden olisi tämän vuoksi nostettava kanne komission päätöksestä.

78 Tästä seuraa, että kun komissio toteaa päätöksessä, että yhteisön kilpailusääntöjä on rikottu, ja määrää rikkomiseen osallistuneille yrityksille sakkoja siten, että se ottaa sakkojen määrää vahvistaessaan järjestelmällisesti huomioon tietyt perusseikat, sen on mainittava nämä seikat itse päätöksessä, jotta ne, joille päätös on osoitettu, voivat tarkastaa, onko sakkojen taso perusteltu, ja arvioida mahdollisen syrjinnän olemassaoloa.

79 Edellä 77 kohdassa mainituissa erityisissä olosuhteissa ja ottaen huomioon se, että komissio on oikeudenkäyntimenettelyssä osoittautunut halukkaaksi esittämään kaikki sakkojen laskentatapaa koskevat asiaan vaikuttavat tiedot, sitä, ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen, ei voida tässä asiassa pitää sellaisena perusteluvelvollisuuden rikkomisena, jonka vuoksi olisi perusteltua poistaa sakot kokonaan tai osittain.

80 Kanneperustetta ei siten voida hyväksyä.

Kanneperuste, joka koskee yhtäältä sitä, että komissio on tehnyt arviointivirheen katsoessaan kantajan kuuluneen kartellin "johtajiin", ja toisaalta perusteluvelvollisuuden rikkomista tältä osin

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

81 Kantaja väittää, että sitä on virheellisesti pidetty yhtenä kartellin "johtaj[ista]" (päätöksen 170 perustelukappale).

82 Kantajan mukaan komissio on olettanut, että PWG ja PC hyväksyivät kantajan edustajan puheenjohtajakseen KNP-konsernin vallan vuoksi. Kantaja on kuitenkin pieni kartongintuottaja, joka "antoi" PWG:n "käyttöön" puheenjohtajan muiden tuottajien pyynnöstä ja vain yhden vuoden ajaksi. Muiden tuottajien pyynnöstä puheenjohtajan toimikautta kuitenkin myöhemmin jatkettiin vuodella. Henkilö, joka oli samalla eräs KNP Vouwkartonin johtajista, valittiin tähän tehtävään "puolueettomuutensa" ja kielitaitonsa vuoksi. Kantajan mukaan kyseinen henkilö varmuudella hoiti puheenjohtajan tehtäviä vain neljässä niistä kahdeksasta PWG:n kokouksesta, joita hänen puheenjohtajakaudellaan pidettiin.

83 Kantaja katsoo, että se, että sen hallituksen jäsen hoiti tätä tointa, ei vielä osoita kantajan olleen kartellin vetäjä.

84 Kantajan mukaan päätöstä on sitä paitsi perusteltu riittämättömästi, koska siitä ei ilmene nimenomaisesti, oliko PWG:n puheenjohtajuuden lyhytaikaisuus otettu huomioon. Komissio on vastineessaan todennut, että se on sakkoja laskiessaan tukeutunut toteamukseen, jonka mukaan kantajan oli katsottava kuuluneen kartellin johtajiin myös vuoden 1988 jälkeen. Kantajan mukaan tämä toteamus on kuitenkin virheellinen, koska päätöksen mukaan kantajaa on pidettävä kartellin johtajana ainoastaan siltä "aja[lta], kun se osallistui PWG:n toimintaan" (päätöksen 170 perustelukappale).

85 Komissio katsoo, että kantajaa on pidettävä yhtenä kartellin johtajista, koska se osallistui PWG:n toimintaan ja toimi jopa sen puheenjohtajana.

86 Vastaajan vastauskirjelmän liitteenä olevat asiakirjat (pääosin PG Paperboardilta peräisin olevia pöytäkirjoja), joissa mainitaan kantajan hallituksen jäsenen nimi, vahvistavat komission mukaan kantajan kuuluneen kartellin johtajiin.

87 Lopuksi komissio toteaa tienneensä siitä, että kantaja osallistui PWG:n kokouksiin vain lyhyen ajan. Tätä seikkaa ei kuitenkaan olisi ollut perusteltua ottaa huomioon sakkoa laskettaessa, koska komissio oli korottanut kantajan sakkoa johtaja-aseman vuoksi ainoastaan siltä osin kuin oli kyse KNP Vouwkartonin osallistumisesta kartelliin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

88 Päätöksen 170 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan "[k]artellin 'johtajien' eli niiden tärkeimpien kartongintuottajien, jotka osallistuivat PWG:n kokouksiin (Cascades, Finnboard, [Mayr-Melnhof], MoDo, Sarrió ja Stora), on kannettava erityinen vastuu, koska on ilmeistä, että juuri ne tekivät tärkeimmät päätökset ja olivat kartellin vetäjiä".

89 Saman perustelukappaleen toisen kohdan mukaan kantajan on "myös katsottava kuuluneen kartellin johtajiin sen ajan, kun se osallistui PWG:n toimintaan" eli vuoden 1988 puoliväliin saakka (36 perustelukappaleen toinen kohta). Päätöksessä täsmennetään kantajan toimineen PC:n ja PWG:n puheenjohtajana "kriittisellä hetkellä".

90 Lisäksi päätöksessä kuvaillaan laajasti PWG:n keskeistä osuutta kartellissa (mm. 36—38 ja 130—132 perustelukappale).

91 Tästä siis ilmenee, että päätöksessä on perusteltu riittävästi sitä, miksi komissio piti kantajaa yhtenä kartellin "johtajista".

92 Siitä, onko tämä perustelu hyväksyttävä, on todettava, ettei kantaja kiistä sitä, että se osallistui PWG:n kokouksiin, eikä myöskään sitä, että se hoiti PWG:n puheenjohtajuutta kartellin kahden ensimmäisen toimintavuoden aikana. Kantaja ei kiistä myöskään sen paikkansapitävyyttä, että PWG:llä oli pääasiallisesti kilpailunvastainen tarkoitus, eikä sitä, että komission toteamaa kilpailunvastaista toimintaa todella harjoitettiin.

93 Kantajaa on näin ollen aiheellisesti pidetty yhtenä kartellin "johtajista" sakkoja laskettaessa, eikä komission toteamuksen oikeellisuuteen vaikuta se, miten kantaja tosiasiallisesti toimi PWG:ssä, eikä se, mistä syystä kantaja sai hoitaakseen tämän toimielimen puheenjohtajuuden.

94 Edellä oleva huomioon ottaen on todettava, että kantajaa olisi kuitenkin voitu pitää yhtenä kartellin "johtajista" ja sille olisi voitu määrätä siitä seuraamus ainoastaan vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1988 puoliväliin ulottuvalta ajanjaksolta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on sakkojen osalta täysi harkintavalta, ja tämän harkintavallan nojalla se arvioi nyt tehdyn päätelmän merkitystä tutkiessaan kantajalle määrätyn sakon laskennassa tapahtuneita virheitä koskevaa kanneperustetta (jäljempänä 104 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

95 Kanneperustetta ei näin ollen voida hyväksyä.

Kanneperuste, jonka mukaan kantajalle määrätyn sakon laskennassa on tapahtunut virheitä

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

96 Kantaja väittää, että komission olisi sakkoa laskiessaan pitänyt ottaa huomioon se, että Badischen markkinaosuus oli erittäin pieni, ja se, että Badischen osallistuminen kilpailusääntöjen rikkomiseen oli vuoden 1989 lopusta lähtien ollut vähäistä (päätöksen 162 perustelukappale) sen osallistuessa siihen vain Yhdistyneen kuningaskunnan osalta.

97 Lisäksi kantaja toteaa, että seuraamusta määrättäessä on virheellisesti katsottu, että sen kaksi tytäryhtiötä olisi osallistunut kartelliin koko sen ajan, jona kilpailusääntöjä rikottiin, eli vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1991 huhtikuuhun. Tältä osin kantaja korostaa, että päätöksen 1 artiklan hollanninkielisessä versiossa todetaan kantajan osallistuneen sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka olivat peräisin vuoden 1988 puolivälistä eivätkä vuoden 1986 puolivälistä. Kantaja pyytää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin viran puolesta tekisi tarvittavat päätelmät tästä ilmi tulleesta virheestä.

98 Kantajan edustaja on istunnossa todennut, että yksi niistä luvuista, joita komissio käytti sakkoa laskiessaan, ei vastaa Badischen todellista liikevaihtoa. Kantajan mukaan komissio on ottanut huomioon Badischen yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1989 saaman liikevaihdon, vaikka sen olisi sakkojen laskennassa käytettävien yleisten perusteiden mukaisesti pitänyt ottaa huomioon Badischen näiltä markkinoilta vuonna 1990 saama liikevaihto. Lisäksi kantaja toteaa, että komissio on virheellisesti ottanut huomioon konsernin sisäisen kartonginmyynnin.

99 Komissio toteaa, että koska sakot on laskettu yritysten liikevaihdon perusteella, se on ottanut sakkoa laskiessaan huomioon sen, että Badischen markkinaosuus oli erittäin pieni.

100 Komissio korostaa, että tarkkaavainen lukija ei voi olla huomaamatta, että kartellin alkamisajankohta on väärin päätöksen hollanninkielisessä versiossa, minkä komission mukaan osoittaa sekin, että kantaja on maininnut tämän virheen vasta vastauskirjelmässään.

101 Komissio on vastaukseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen esittänyt taulukon, jossa on yksityiskohtainen selvitys siitä, miten niille yrityksille, joille päätös on osoitettu, määrätyt sakot on laskettu. Tästä asiakirjasta ilmenee, että kantajalle määrätty sakko oli ennen alennusta kahden luvun summa; toinen näistä luvuista oli 9 prosenttia KNP Vouwkartonin liikevaihdosta, joka oli ensin kerrottu luvulla 42/60, joka vastaa aikaa, jonka KNP Vouwkarton osallistui kilpailusääntöjen rikkomiseen, ja toinen 7,5 prosenttia Badischen liikevaihdosta, joka oli ensin kerrottu luvulla 60/60, joka vastaa aikaa, jonka Badische osallistui kilpailusääntöjen rikkomiseen. Yhteenlaskun tuloksesta oli sitten tehty yhden kolmasosan suuruinen vähennys.

102 Komissio on istunnossa todennut laskeneensa sakon kahden luvun perusteella eli KNP Vouwkartonin yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1989 saaman liikevaihdon perusteella ja Badischen vastaavan liikevaihdon perusteella.

103 Komissio on selittänyt poikenneensa KNP Vouwkartonin kohdalla perusteesta, jonka mukaan viitevuosi on 1990, jotta huomioon on voitu ottaa se, että KNP Vouwkarton myytiin Mayr-Melnhofille vuonna 1990. Komissio on lisäksi todennut käyttäneensä sakon suuruutta määrätessään Badischen liikevaihtoa vuodelta 1989 (19 miljoonaa ecua) eikä sen liikevaihtoa vuodelta 1990 (15 miljoonaa ecua), koska eräs Badischen tuotantolaitoksista suljettiin lopullisesti vuoden 1989 syksyllä.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

104 Kuten edellä on jo todettu (45—50 kohta) komissio on katsonut aiheellisesti, että kantaja on vastuussa kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta KNP Vouwkartonin ja Badischen osalta. Komissio on myös aiheellisesti katsonut kantajan osallistuneen kartelliin vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1991 huhtikuuhun (edellä 55—60 kohta).

105 Tästä seuraa, että kantajan väitteet, joiden mukaan sen osallistumista kartelliin on arvioitu virheellisesti, on hylättävä.

106 On hylättävä myös kantajan väite, joka perustuu päätöksen 1 artiklan hollanninkielisessä versiossa olevaan virheeseen siltä osin, kun siinä todetaan kantajan osallistuneen "sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka o[li]vat peräisin vuoden 1988 puolivälistä". Koska päätöksen päätösosa on ymmärrettävä päätöksen perustelujen valossa (ks. esim. yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975, Kok. 1975, s. 1663, 122—124 kohta), on todettava, että päätöksen perusteluista ilmenee selvästi komission tarkoittaneen katsoa, että kantaja osallistui sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka olivat peräisin vuoden 1986 puolivälistä. Kantajan kannekirjelmästä sitä paitsi ilmenee selvästi (8 kohta, jossa viitataan päätöksen 162 perustelukappaleeseen), että myös kantaja on ymmärtänyt riidanalaisen päätöksen tällä tavalla.

107 On muistutettava, että sakkojen perustaso oli 9 tai 7,5 prosenttia kunkin yrityksen, jolle päätös on osoitettu, yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saamasta liikevaihdosta, siten että ensin mainittua prosenttia sovellettiin kartellin johtajiksi katsottuihin yrityksiin ja pienempää prosenttia muihin yrityksiin. Komissio on oikeudenkäyntiä edeltäneessä menettelyssä ja etenkin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa vahvistanut, että näitä perustasoja todella sovellettiin.

108 Kantajan tapauksessa on todettava, että Badischen erittäin pieneen markkinaosuuteen perustuvaa väitettä ei voida hyväksyä. Komissio on Badischen osalta — kuten muidenkin yritysten osalta — ottanut huomioon yhteisön kartonkimarkkinoilta saadun liikevaihdon. Näin tehdessään se on arvioinut, mikä on Badischen todellinen koko ja taloudellinen valta näillä markkinoilla. Koska komissio on Badischen osalta käyttänyt vuoden 1989 liikevaihtoa eikä vuoden 1990 — pienempää — liikevaihtoa (ks. edellä 103 kohta), kuten yhdenvertaisuusperiaate olisi edellyttänyt, kantajan sakkoa on kuitenkin alennettava. Tältä osin on lisättävä, että komissio ei voi yksittäistapauksessa poiketa sakkojen suuruuden määräämisessä yleisesti sovelletuista perusteista selittämättä sitä mitenkään päätöksessä. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen perustelujen on oltava itse päätöksessä. Päätöstä ei voida selittää vasta jälkikäteen yhteisöjen tuomioistuimissa, paitsi erityisissä olosuhteissa, joista tässä tapauksessa ei ole kyse (ks. mm. em. asia Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomion 131 kohta).

109 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen pyynnöstä esitetyistä selvityksistä, jotka koskevat sitä, miten kantajalle määrätyn sakon suuruus on määrätty, ilmenee myös, että prosenttilukua 9 sovellettiin KNP Vouwkartonin vuoden 1989 liikevaihtoon koko siltä ajalta, jolloin KNP omisti tämän yhtiön, eli 1.1.1990 saakka, vaikkei yksikään KNP edustaja osallistunut PWG:n kokouksiin vuoden 1988 puolivälin jälkeen.

110 Komissio on sekä kirjallisessa vastauksessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin että istunnossa kuitenkin esittänyt vaihtoehtoisen tavan laskea sakko. Tämän toisen laskentatavan mukaan sakko lasketaan soveltamalla sekä KNP Vouwkartonin että Badischen liikevaihtoon prosenttilukua 9 koko siltä ajalta, jolloin kantaja kuului kartellin "johtajiin", ja prosenttilukua 7,5 muulta ajalta.

111 On todettava, että ainoastaan tämä laskentatapa on sopusoinnussa päätöksen 170 perustelukappaleen toisen kohdan kanssa, jossa todetaan, että kantajan on

"katsottava kuuluneen kartellin johtajiin sen ajan, kun se osallistui PWG:n toimintaan". Tämä toteamus on siis otettava huomioon sakon suuruutta määrättäessä.

112 Konsernin sisäisestä kartonginmyynnistä on todettava, ettei kantaja ole esittänyt mitään todisteita, joilla voitaisiin näyttää toteen, ettei komission olisi pitänyt ottaa tätä myyntiä huomioon sakkoa laskiessaan.

113 Kaikesta edellä olevasta seuraa, että kantajalle määrättyä sakkoa on alennettava.

114 Koska sakon määrän alentaminen ei ole perusteltua minkään muun kuin se kanneperusteen johdosta, joka koskee kantajalle määrätyn sakon laskennassa tapahtuneita virheitä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vahvistaa täyden harkintavaltansa nojalla sakon määräksi 2 700 000 ecua.

Oikeudenkäyntikulut

115 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Koska kanne on hyväksytty vain osittain, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että on perusteltua tämän asian olosuhteet huomioon ottaen määrätä, että kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja että se velvoitetaan korvaamaan puolet komission oikeudenkäyntikuluista ja että komissio vastaa puolesta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(laajennettu kolmas jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki) 3 artiklassa kantajalle määrätty sakko vahvistetaan 2 700 000 ecuksi.

2) Muilta osin kanne hylätään.

3) Kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan puolet komission oikeudenkäyntikuluista.

4) Komissio vastaa puolesta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Vesterdorf Briet Lindh

Potocki Cooke

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä toukokuuta 1998.

H. Jung B. Vesterdorf

kirjaaja presidentti